

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

ΕΝΑ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

Κάθε τι καινούργιο κι' άσυνήθιστο, κάθε τί που ξεφεύγει από τη ρουτίνα, ξιφνιάζει πάντα. Μά δεν άργεί ν' αναγνωριστεί σαν έχει αξία. Αυτό συνέβηκε και με το πρωτοποριακό και μοντέρνο έργο της Γαλάτειας Καζαντζάκη που ανέβιστηκε τώρα τελευταία στο Έθνικό Θέατρο. Κείνοι που γύρευαν άφορημή δεν δίστασαν να το χτυπήσουν άνόητα, κάνοντάς του έτσι περισσότερη ρεκλάμα. Δεν μπόρεσαν, βλέπεις, χτυτώντας τη δεύτερη περίοδο του Έθνικού, να τά βάλουν με το Σιάιτηρ, και φύλαξαν τη λύσσα τους για το κατοπινό έργο, που τύχαινε να'ναι και ελληνικό, κι' έτσι έχαριζε ένα ακόμη έπιχείρημα στην ξενομανία τους. Υπήρξαν όμως και ειλικρινείς αντίθετης γνώμης. Αυτοί είδαν την καλή έμπνευση, την άριστουργηματική σύλληψη, τους ζωντανούς τύπους, μά παραπονέθηκαν για την έλλειψη μιās ενότητας, μιās κυριαρχικής κεντρικής ιδέας. Γράφτηκαν και ένθουσιώδεις κριτικές κι' ο κόσμος, γράφοντας κι' αυτός τη δική του, πλημμύριζε κάθε βράδυ το θέατρο κι' έφευγε ένθουσιασμένος. Γιατί το έργο είχε πραγματικά όλα τα στοιχεία που συγκινούν και τέτοια που να ικανοποιούν όλους, και τους πιο δύσκολους κι' άπαιτητικούς, τους βαθιούς παρατηρητές και τους άλλους, που πάνε να ευχαριστηθούν και να ζήσουν χωρίς να πολυσκεφθούν. Οί τελευταίοι γεμίζουν συγκίνηση μπρός στην ολοζώντανη εικόνα της ζωής, στους ανάγλυφους ανθρώπινους τύπους και στο θαυμαστό ανέβασμα που 'ταν άληθινός άθλος για το Έλληνικό Θέατρο. Οί πρώτοι βέβαια βλέπαν τη γενικώτερη άποψη του έργου, το σύμβολό του την πρωτότυπη, σύλληψη και το βαθύ νόημά του.

Είπαν πώς το έργο της Γαλάτειας Καζαντζάκη δεν έχει υπόθεση. "Αν με τη λέξη «υπόθεση» έννοήσουμε το μύθο, είν' ή αλήθεια πώς το έργο μύθο δεν έχει. Μύθο, δηλαδή, άπομονωμένο και ξεκολλημένο από την όλη ζωή, ιδιαίτερα φροντισμένο κι' αναδειγμένο, με παραμέληση των άλλων λεπτομερειών, που πλέκει πάντα γύρω του ή πλούσια και πλατειά ζωή. Το έργο δεν είναι ή ιστορία μιās ή δύο υτάρξεων, που όλοι οί άλλοι δρούν για λογαριασμό τους και υποβοηθούν το δικό τους το δράμα. Είναι

ή ιστορία όλων τών ανθρώπων που ταξιδεύουν στο καταδικασμένο πλοίο, ξεχωριστή του καθενός κι' ανεξάρτητη από τών άλλων κι' όμως όλες φτιαγμένες με τέτοιο τρόπο που να πυκνώνουν και να δυναμώνουν την ατμόσφαιρα που σκεπάζει το έργο, την απεισιόδοξη ατμόσφαιρα της ζωής που βγαίνει απ' όλες αυτές τις ιστορίες, προετοιμάζοντας το κοινό κι' αναπόφευκτο τέλος που τις εξαφανίζει και τις ενώνει όλες ανάμεσά τους: το θάνατο. Αυτός θαρρώ είναι ή μόνη υπόθεση του έργου κι' αυτός ο μόνος πρωταγωνιστής κι' υποβλητικός ήρωας. Τόν προμαντεύει απ' την τρομιάρα του ανθρώπου που δεν κλείνει μ'τι προσμένοντάς τον απ' τις τριγικές φρουδες ελπίδες τών αρρώστων, απ' την έπιμονη έρωτική πρόκληση της κόρης του καπετάνιου στο θεριό που κι' ή ίδια περιμένει να σπάση το κλουβί του και πρό παντός από την παράξενη ατμόσφαιρα που βαρύνει άπ'νω σ' όλου; και που τους κάνει μτροστά στα μάτια μας αναπόφευκτα καταδικασμένους έτοιμοθάνατους.

Κι' ο θάνατος αυτός έρχεται στην τρίτη πράξη, την τόσο γοργή, την παράξενη αυτή πράξη που είναι όλο δράση, σχεδόν δίχω; λόγια, έρχεται, από κεί που δεν τόν περιμένουν, συνέπεια μιᾶς από τις πολλές ιστορίες που φωτίζει το έργο, που δεν ένδιέφερε παρά μόνον δυό κι' όμως κατάστρεψε τόσους άνεύθυνους άλλους, ότω; και συμβαίνει και στη ζωή, την μικρή, την άθλια ζωή, που δεν κυβερνιέται από λογική παρά είναι παιχνίδι τών συμπτώσεων.

Κι' έρχεται να σαρώση τις έλπίδες τών αρρώστων που πάνε για θεραπεία στο φλυματουργικό προακύνημα, τα σχέδια τών έμπορων, τα όνειρα τών κοριτσιών, την άπελπισία κι' άπογοήτευση τών έγκαταλελειμένων, τα πάθη και τις ληχτάρες τών ζωικών ανθρώπων και το φόβο του θανάτου τών νευρασθενικών.

Αυτό είναι το έργο, κι' έτσι καθώς είναι, με τή κεντρική ιδέα που ταμε παραπάνω θαρρώ πως ή υπόθεση δεν χρειάζεται. Οι δυνατές ψυχολογικές συγκρούσεις γύρω από ένα δράμα, κυρίαρχο στ' άλλα, θα κατάστρεφε την πλατεία κι' άνώτερη θέση του έργου, την ωραία ποιητική κι' ανθρώπινη ατμόσφαιρα που το κάνει πρωτότυπο. Είπαν ακόμη πως δεν έχει αρχιτεκτονική. Να κάτι που είναι όλοτελα ψεύτικο. Το μόνο ίσια—ίσια άναμφισβήτητο προτέρημα του έργου είναι ή αρχιτεκτονική του. Οι όλοζώντανοι τύποι του, θαρρείς άποσπασμένοι άπ' τή πραγματικότητα, οι λιτοί, άπλοι, και άνθρωπινοι, είναι διαλεγμένοι και βαλμένοι με μασεστρία ο ένας πλάι στον άλλο, καθέννας άπαραίτητο συμπλήρωμα του συνόλου. Τα έπεισδιά τους διαδέχονται το 'να τ' άλλο με τέτοιες πετυχιμένες και καλλιτεχνικές άντιθέσεις, που όλο το έργο, το νοιώθεις πως το φλογίζει το ένιαίο κυρίαρχο θέμα που έπιπόλαιοι θεατές μόνο λένε πως λείπει.

Κι' άπάνω άπ' όλα, μιᾶ ποίηση, μιᾶ γάρη, μιᾶ τρυφερότητα κάνει το έργο να σέ τραβά και να σέ μαγεύη στην αρχή χωρίς να ξέρης για ποιό λόγο κι' ύστερα γιατί νοιώθεις τή μεγάλη αλήθειά του. Αυτό είναι το έργο: συμβολικό, υποβλητικό, έμπνευσμένο. *Αν ήταν Ρώσσιο ή Σκονδιανυικό θα το λέγαμε άνεπιφύλακτα μεγάλο. Μά δύσκολα συγχωρούμε ή μοντέρνα τέχνη ν'άρχεται από τή δική μας λογοτεχνία.

ΣΟΦΙΑ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ (ΠΑΠΑΔΑΚΗ)